

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ЗМІСТ І ФОРМИ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ В ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Вікторія Маринич, Ірина Козут

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація

Установлено місце и роль внешкольных учебных заведений в реализации творческого потенциала детей и подростков. Проведено сравнение организации физкультурно-оздоровительной работы во внешкольных учебных заведениях и детско-юношеских спортивных школах. Проанализированы формы физкультурно-оздоровительной работы во внешкольных учебных заведениях. Определены пути совершенствования содержания и форм организации физкультурно-оздоровительной работы отечественных учебных заведениях.

Ключевые слова: направление внешкольного образования, содержание и формы работы, внешкольные учебные заведения.

Annotation

The place and the role of after-school educational institutions in the realization of creative potential of children and adolescents is founded. A comparison of the organization of sports and recreation activities during non-school educational institutions and youth sports schools. The forms of sports and recreation activities during non-school educational institutions. Identify ways to improve the contents and organization of sports and recreation activities of domestic institutions.

Key words: areas of non-formal education, the content and form of the work, after-school educational institutions.

Постановка проблеми. Стратегічний курс України на оновлення сфери фізичної культури і спорту потребує особливого акценту на проблемі освоєння дітьми та молоддю цінностей фізичної культури. Цінності фізичної культури сприймаються молодим поколінням під впливом найрізноманітніших факторів і умов, що здійснюють як позитивний, так і негативний вплив на молодь. Система фізичного виховання складається із соціальної і педагогічної підсистем, які не завжди збалансовані. Діти і молодь піддаються впливам асоціальних структур; маніпулятивним засобам масової інформації; особистісно-деформованим впливам вулиці та ін. Виховання ж повинно забезпечити баланс всього спектру впливів на особистість і створити умови для її розвитку, адекватні вимогам сьогодення і майбутнього розвитку суспільства [5]. Тобто, фізичне виховання та спорт потенційно можуть знівелювати негативні наслідки соціальних впливів, надати їм гуманістичну орієнтацію, дати запит на науково-педагогічний пошук для прогнозування й конструювання педагогічної стратегії і тактики виховання майбутніх поколінь.

Беззаперечне твердження, що фізичне виховання та спорт становлять органічну частину загального виховання, покликано забезпечувати розвиток фізичних, морально-вольових, розумових здібностей та військово-прикладних навичок людини [3].

Цінності фізичної культури мають бути закладені в змісті і формах фізкультурно-оздоровчої роботи закладів освіти. Саме в змісті навчальних програм закладаються основи для формування культури здоров'я учнівської молоді, виховування шанобливого ставлення до здоров'я як до природного капіталу, стан якого суттєво залежить від власної поведінки, усвідомлення цінності здоров'я не лише в загальнолюдському сенсі, а й як базової властивості людини в системі ринкових відносин.

Оскільки існуючі навчальні програми не в повному обсязі відповідають сучасним вимогам щодо формування гармонійної особистості, існує необхідність удосконалення чинних освітніх програм та розробка і впровадження нових форм фізкультурно-оздоровчої роботи з молоддю, спрямованих на формування ціннісної орієнтації підлітків на здоровий спосіб життя, реалізацію принципів здорового способу життя в повсякденному житті, що й обумовлює актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана як складова частина досліджень «Зведеного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту на 2011 – 2015 р.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темами 3.1 «Вдосконалення програмно-норматив-

них засад фізичного виховання в навчальних закладах» та 1.10. «Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивного спорту в Україні».

Мета досліджень – вдосконалення організаційних засад фізкультурно-оздоровчої діяльності позашкільних навчальних закладів на підставі аналізу її змісту та форм роботи.

Методи досліджень: аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, нормативно-правових документів і матеріалів мережі Інтернет; методи порівняння, спостереження; синтезу та аналізу.

Результати досліджень та їх обговорення. Покращити здоров'я школярів лише на уроках фізичного виховання в загальноосвітньому навчальному закладі практично неможливо. Науковцями ведеться пошук оптимального підходу до використання позашкільних навчальних закладів, в яких ефективно та на високому рівні здійснюється фізкультурно-оздоровча робота. Проте, лише незначна частина дітей та молоді охоплена позакласною і позашкільною формами фізкультурних занять.

Позашкільні навчальні заклади (ПНЗ) мають можливість самостійно визначати зміст, форми і засоби організації фізкультурно-оздоровчої роботи, шляхи збільшення рухової активності, методи проведення гурткових занять і спортивно-масових заходів з урахуванням місцевих умов, інтересів і запитів учнів і батьків, а також організують фізкультурно-спортивну роботу за участю громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості. З посиленням комерціалізації діяльності приватних фізкультурних і спортивних клубів, секцій, груп, можливість займатися в державних позашкільних навчальних закладах стає особливо актуальною.

На виконання Указу Президента України «Про питання щодо забезпечення реалізації прав ді-

тей в Україні» від 16 грудня 2011 року № 1163 ГО «Український інститут соціальних досліджень імені О. Яременка» провів дослідження «Права дітей в Україні: реальності та виклики після 20 років незалежності» (за результатами опитування дітей віком 10–17 років) [1]. Дослідженням було охоплено 26 територіально-адміністративних одиниць України: 24 області (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області), АР Крим та м. Київ. Опитано 4083 респонденти – учні 5–11-х класів ЗОШ, студенти 1-го, 2-го курсів ПТНЗ та ВНЗ I–II рівнів акредитації (на базі 9-річної освіти), 1-го курсу ВНЗ I–II рівнів акредитації (на базі 11-річної освіти) та 1-го курсу ВНЗ III–IV рівнів акредитації, з них 107 дітей віком 16–17 років, які не навчаються та не працюють. Вивчаючи право на розвиток дітей, констатовано, що реалізація творчого потенціалу дитини відбувається в позашкільних навчальних закладах. Кожна третя дитина відвідує спортивну секцію (39%), кожний десятий – грає на музичних інструментах, або відвідує художню самодіяльність. З віком відмічається спад популярності тих чи інших гуртків/секцій/студій. Більше третини 16–17-річних дітей (40%) взагалі не відвідують жодних відповідних закладів.

Типовими заняттями для всіх дітей незалежно від їх віку є: виконання домашніх завдань, допомога по господарству батькам, проведення часу із друзями та перегляд телепередач або користування комп'ютером. Більш старші діти менше приділяють уваги виконанням домашніх завдань, проте збільшується пито-

ма ваги тих, хто проводить час за переглядом телепередач та користуванням комп'ютером. Відвідування гуртків, секцій, хобі займає чинне місце в структурі дитячого позанавчального часу. На сьогодні поставлене завдання перед органами центральної та місцевої влади – створити умови для залучення якомога більшої кількості дітей до занять у гуртках і секціях, розвитку їх здібностей, талантів у школах мистецтв, музичних, художніх, спортивних школах. Охоплення дітей позашкільною освітою становить 40%. Держава ставить за мету збільшити охоплення дітей різними формами позашкільної освіти до не менш ніж 70% до 2015 року. Кількість закладів позашкільної освіти та дітей, які їх відвідують, має збільшуватися, а доступність та якість послуг позашкільля – покращуватися [4].

Зіставляючи ситуацію щодо відвідування гуртків та бажання дітей, необхідно звернути увагу, що запит значною мірою переважає реальну практику (рис. 1). Наприклад, запит на спортивні секції на третину перевищує показник реальної практики відвідування. Кількість дітей, які реально відвідують спортивні секції, складає 39%, бажані для відвідування – 53% респондентів.

Слід зазначити, що найбільш популярними хобі є заняття спортом (39%), що в 4 рази перевищує художню самодіяльність і гру на музичних інструментах. Наступними за популярністю є художня самодіяльність (10%), гра на музичних інструментах (10%), вокальні гуртки (8%), комп'ютерна графіка, програмування.

Більшість дітей мають можливість відвідувати гуртки та секції, але не для всіх дітей можливість їх відвідування є доступною. Факторами, що обмежують можливість й бажання дитини відвідувати ті чи інші гуртки, секції, студії, є територіальна віддаленість (особливо для мешканців сіл) (41%),

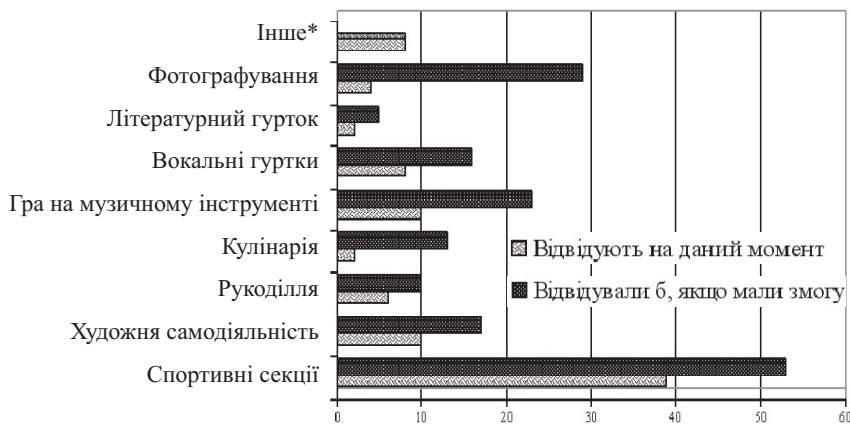

Рис. 1. Реально відвідувані та бажані для відвідування гуртки/секції/ студії, % [1]

особиста незацікавленість дитини (39%) та фінансова неспроможність батьків (9%) (рис. 2).

На засадах особистісного замовлення дітей і їх батьків, варіативності та динамічності.

Оскільки найбільш популярними хобі є заняття спортом, розглянемо можливість позашкільних навчальних закладів, які організують фізкультурно-оздоровчу роботу серед дітей і молоді. ПНЗ функціонують Основні напрями їх діяльності окреслені нормативно-правовими документами (рис. 3).

Згідно зі статтею 15 Закону України «Про позашкільну освіту» [2] фізкультурно-спортивний або спортивний напрям позашкільної освіти забезпечує розвиток фізичних здібностей вихованців, учнів і слухачів, необхідні умови для повноцінного оздоровлення, загартування, змістовного відпочинку і дозвілля, занять фізичною культурою і спортом, підготовку спортивного резерву для збірних команд України, набуття навичок здорового способу життя. Оздоровчий напрям позашкільної освіти забезпечує необхідні умови для змістовного відпочинку та передбачає оволодіння вихованцями, учнями і слухачами знаннями про здоровий спосіб життя, організацію їх оздоровлення, набуття і закріплення навичок, зміцнення особистого здоров'я і формування гігієнічної культури особистості.

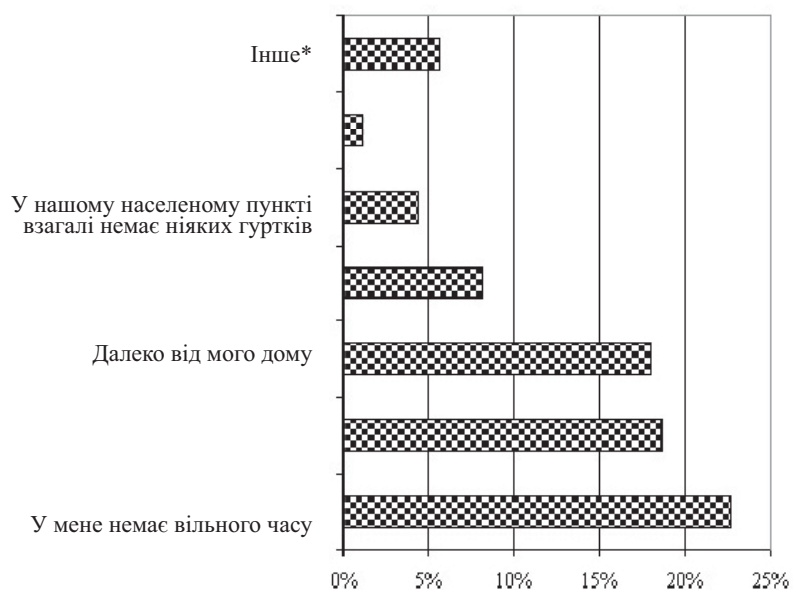

Рис. 2. Фактори, які обмежують відвідування дитиною гуртків, секцій, студій, %

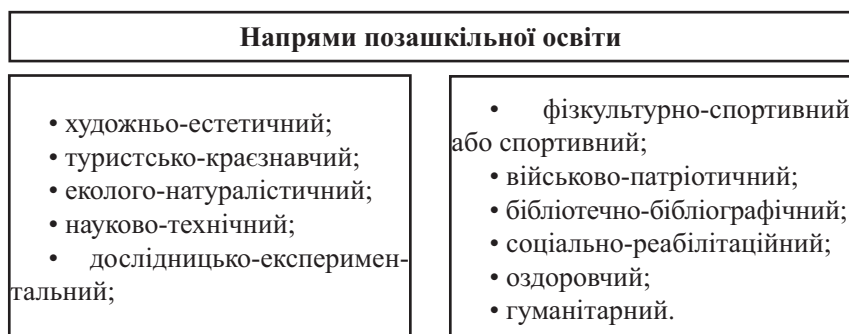

Рис. 3. Основні напрями діяльності ПНЗ

Фізкультурно-спортивний і оздоровчий напрям діяльності можуть реалізовуватися у всіх типах позашкільних навчальних закладів згідно з переліком типів позашкільних навчальних закла-

дів. Серед типів позашкільних навчальних закладів виділяють дитячо-юнацькі спортивні школи (ДЮСШ): комплексні ДЮСШ, ДЮСШ з видів спорту, ДЮСШ для інвалідів, спеціалізовані ДЮСШ олімпійського резерву, спеціалізовані ДЮСШ для інвалідів паралімпійського та дефлімпійського резерву. Їх діяльність спрямована тільки на організацію фізкультурно-спортивного напрямку позашкільної освіти.

Положеннями про позашкільний навчальний заклад і дитячо-юнацьку спортивну школу також

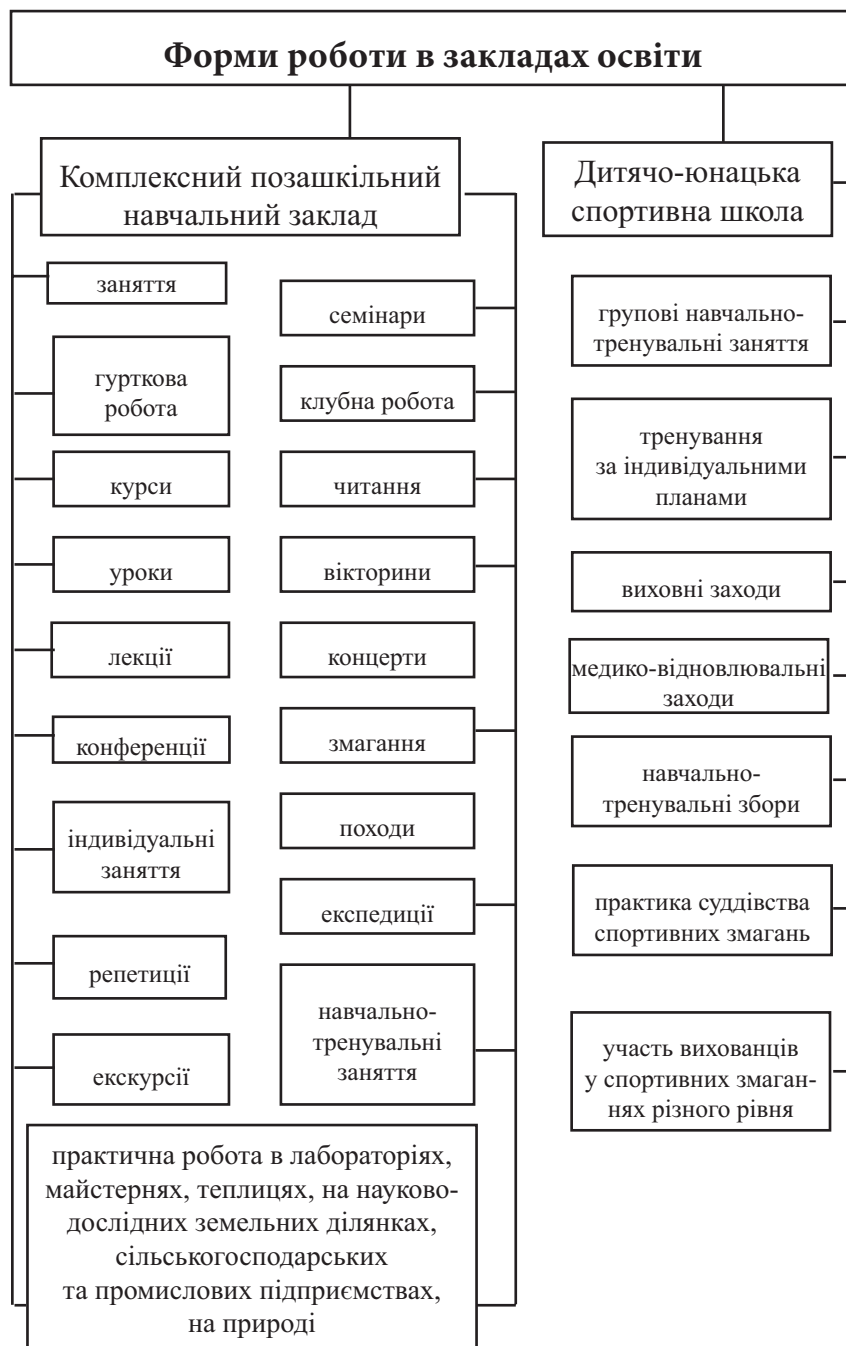

Рис. 4. Форми навчально-виховної роботи в позашкільних навчальних закладах.

культурно-оздоровчої роботи, які передбачають гармонійний баланс навчального, виховного і оздоровчого впливів (рис. 4).

Навчальними програмами для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності, серед засобів і методів спортивної підготовки (теоретичної, практичної, психоло-

гічної, фізичної), визначаються також застосування наступних методів: медико-біологічний контроль, педагогічний контроль, виховна робота, інструкторська та суддівська практика. Проте, окремих годин у плануванні занять на названі розділи не відводиться. Основні виховні заходи, передбачені навчальною програмою: урочистий прийом вступників, проводи випускників; організація

спеціалізованих спортивних свят; змагальна діяльність учнів та її аналіз; систематичне підбиття підсумків навчальної та спортивної діяльності учнів; проведення тематичних свят; зустрічі зі знайомими спортсменами; екскурсії, культпоходи до музеїв, виставок тощо; оформлення стендів і стінгазет та інше. Оскільки відсутній розділ «Виховні заходи» в плануванні занять, проведення заходів залежить певним чином тільки від бажання і майстерності тренерів-викладачів.

Аналіз діяльності позашкільних навчальних закладів і дитячо-юнацьких спортивних шкіл, їх програмного забезпечення, дозволив визначити шляхи вдосконалення змісту і форм організації фізкультурно-оздоровчої роботи вітчизняних закладів освіти, а саме: необхідність створення належних умов у навчальних закладах для ведення здорового способу життя школярів; збільшення обсягу рухової активності, забезпечення раціонального харчування та профілактики шкідливих звичок за рахунок позашкільних форм фізкультурно-оздоровчої роботи; створення умов для обов'язкового медичного супроводження фізичного виховання у закладах освіти; залучення дітей і молоді до занять популярними і сучасними видами спорту; формування цінностей фізичної культури, створюючи моду на заняття спортом, культ активного здорового відпочинку.

Висновки та перспективи подальших розвідок. У позашкільних навчальних закладах, серед інших – закладів неперервної освіти, ефективно здійснюється фізкультурно-оздоровча робота. Специфікою позашкільних навчальних закладів є можливість самостійно визначати зміст, форми і засоби організації фізкультурно-оздоровчої роботи, шляхи збільшення рухової активності, методи проведення гурткових занять і спортивно-масових заходів

з урахуванням інтересів і запитів учнів та батьків. Можливостей для застосування різноманітних форм фізкультурно-оздоровчої роботи в позашкільних навчальних закладах більше, ніж в дитячо-юнацьких спортивних школах. Це обумовлено специфікою навчально-тренувальної і спортивної роботи, а також відсутністю запланованих годин в навчальних програмах на виховні заходи.

З метою поліпшення змісту і форм організації фізкультурно-оздоровчої роботи вітчизняних закладів освіти запропоновано використовувати матеріально-технічні, кадрові, організаційні, ціннісні, змістовні можливості позашкільних навчальних закладів.

Література:

1. Аналітична довідка за результатами опитування дітей віком 10-17 років у межах проекту «Права дітей в Україні: реалії та виклики після 20 років незалежності» / [Балакірева О.М., Бондар Т.В., Волинець Л.С., Касьянова Д.С., Кондратюк Т.В., Сазонова Я.О., Судакова А.В.]. – Київ, 2012. – С. 24-28.
2. Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 №1841-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Митник З. Проблеми стану здоров'я дітей в Україні є пріоритетними для Уряду та Президента / Зіновій Митник [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу: <http://www.moz.gov.ua/ua/main/press>
4. Павленко Ю. Кількість закладів позашкільної освіти та дітей, які їх відвідують, має збільшуватися, доступність та якість послуг позашкілля – покращуватися / Ю. Павленко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/27482.html>
5. Федько О. А. Ціннісна природа здорового способу життя для особистості, нації та держави / Федько О. А. // Стратегічні пріоритети. – № 4(13). – 2009. – С. 83–88.

